

De 23 van Trouw

Historicus Peter Bak heeft zich opnieuw verdiept in deze kwestie. In Trouw van vrijdag 9 augustus 2019 vertelt hij over het boek over dit thema, dat volgende maand verschijnt.

Het duivelse ultimatum speelde in augustus 1944. De 23 verspreiders waren ter dood veroordeeld, maar als de Trouwtop zou stoppen met de krant, zou dat vonnis niet voltrokken worden, was toen het verhaal. Op 9 augustus 1944 om 2 uur 's middags is in Amsterdam over dat ultimatum vergaderd door zo'n vijftien aanwezigen van de Trouwtop, onder wie redactieleden Sieuwert Bruins Slot, Elbert van Ruller en Gezina van der Molen en het hoofd van het verspreidingsapparaat Wim Speelman. Zij zouden unaniem gezegd hebben: we buigen niet, we gaan door.

Bak: "Dat is natuurlijk nogal wat, om te zeggen: de krant is ons 23 mensenlevens waard. Dat fascineerde mij. In die tijd rukten de geallieerden op, de bevrijding leek nabij. En die 23 hadden allemaal familieleden, ouders, grootouders, broers, zussen. Er werden nog eens honderden mensen zwaar door dat besluit getroffen."

Bak dook in 1994, samen met twee Trouwjournalisten, nogmaals de archieven in, dit keer om meer over dit ultimatum boven tafel te krijgen. De uitkomst was nieuws: alles wees erop dat er in augustus 1944 helemaal geen ultimatum meer geweest was. Uit Duitse bronnen bleek namelijk dat de Duitsers, die erover gingen, daar niets van wisten. Al enkele weken voor die vergadering in augustus stond voor hen vast dat de Trouwmensen voor het standgerecht zouden komen. Dat betekende een zekere doodstraf.

De werkelijke reden voor hun dood, zo schreef de krant in 1994, was de radicalisering van de inhoud van de krant. Vanaf de zomer van 1943 gaf Trouw haar zegen aan gewapend verzet. Trouw steunde daarmee de door de Duitsers gehate knokploegen die bijvoorbeeld geregeld overvallen pleegden op distributiekantoren. De Duitsers besloten zo doende al in juni 1944 een afschrikwekkend signaal aan dit verzet af te geven door een grote groep Trouwmensen in een keer te executeren.

De vergadering van de Trouwtop in augustus 1944 was dus een schijnvertoning geweest, al wisten de deelnemers dat niet. Er lag namelijk wel degelijk een door Wim Speelman te ondertekenen briefje met een ultimatum voor, in het Duits geformuleerd. Unaniem werd besloten niet te ondertekenen. Waar kwam dat ultimatumbriefje vandaan? Op die vraag luidde in 1994 het antwoord: het was opgesteld door de advocaat van wanhopige familieleden van de 23. Zij wilden dat de Trouwtop stopte met de krant, om hun geliefden te redden. Maar de top ging er niet op in.

Het is hem niet gelukt om op alle openliggende vragen een antwoord te geven, erkent Bak. Er blijven in de bronnen te grote gaten zitten. "Maar door alles nog eens heel precies en helder op een rij te zetten, durf ik nu wel met grote zekerheid te zeggen dat het ultimatum dat in augustus op die beroemde vergadering voorlag, fake was."